Olli Mäenpää
21.11.2018

Lakivaliokunnalle

Hallituksen esitys tavaramerkkilaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi sekä tavaramerkkioikeudesta tehdyn Singaporen sopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi (HE 201/2018 vp)

Esityksen mukaan uusi tavaramerkkilaki korvaisi voimassa olevan tavaramerkkilain ja yhteismerkkilain. Uudella lailla saatettaisiin voimaan tavaramerkkilainsäädännön lähentämistä koskeva uusi tavaramerkkidirektiivi (2015/2436).

Hallinnollinen menettely

Tavaramerkkidirektiivin 45 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on säädettävä tehokkaasta ja nopeasta hallinnollisesta menettelystä, jota noudatetaan niiden keskusvirastoissa vaadittaessa tavaramerkin menettämistä tai julistamista mitättömäksi, sanotun kuitenkaan rajoittamatta osapuolten oikeutta hakea muutosta tuomioistuimissa.

Esitykseen sisältyy tämän direktiivin vaatimuksen toteuttamiseksi sääntely, jonka mukaan tavaramerkin menettäminen tai mitätöiminen ja toiminimen kumoaminen toteutetaan Patentti- ja rekisterihallituksessa tavaramerkkilakiehdotuksen 53-57 §:ssä säädetyssä hallintomenettelyssä, jossa noudatetaan myös hallintolain sisältämää menettelysääntelyä. Laissa säädettäisiin myös hallinnollisen menettelyn ja tuomioistuinmenettelyn välisestä suhteesta. Hallinnollinen menettely olisi vaihtoehto tavaramerkin ja toiminimen menettämis- tai mitätöintimenettelyn käynnistämiselle tuomioistuimessa.

Asianosainen voisi itse päättää, paneeko hän vireille tavaramerkin menettämistä tai mitätöintiä koskevan menettelyn tai toiminimen kumoamismenettelyn tuomioistuimessa tuomioistuinmenettelynä vai Patentti- ja rekisterihallituksessa hallintomenettelynä. Asianosainen voi saattaa hallintomenettelyssä tehdyn tavaramerkkiä koskevan päätöksen Patentti- ja rekisterihallituksesta annetun lain 6 §:n mukaisesti valittamalla markkinaoikeuden käsiteltäväksi. Oikeudenkäynti yleisessä tuomioistuimessa olisi kuitenkin sikäli ensisijainen suhteessa hallinnolliseen menettelyyn siten, että lakiehdotuksen 61 §:n 1 ja 2 momentin mukaan kanteen nostaminen johtaisi lakiehdotuksen hallintomenettelyn raukeamiseen tai asian tutkimatta jättämiseen Patentti- ja rekisterihallituksessa.

Ehdotettua sääntelyä voidaan arvioida siltä kannalta, että jokaisella on perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai viranomaisessa. Jokaisella on myös oikeus saada oikeuksiaan tai velvollisuuksiaan

koskeva päätös tuomioistuimen tai riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi.

Direktiivistaustainen sääntely mahdollistaisi tavaramerkkiä koskevan asian käsittelyn asianosaisen harkinnan mukaan vaihtoehtoisesti viranomaisessa tai tuomioistuimessa. Hallinnollinen päätös voidaan saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Menettelyt eivät kuitenkaan muodostu päällekkäisiksi. Sääntelyä voidaan pitää perusteltuna ja asianmukaisena.

Oikeusvoimaa koskeva sääntely

Tavaramerkkilakia koskevan ehdotuksen 61 §:n 4 momentti sisältäisi sääntelyn, jolla pyritään estämään saman asian käsittely lainvoimaisen ratkaisun jälkeen uudestaan toisessa menettelyssä tai useampaan kertaan samassa menettelyssä. Toisaalta säännöksen mukaan olosuhteiden olennainen muutos sallisi uuden käsittelyn. Sääntelyä voidaan pitää luonteeltaan lähinnä selventävänä ja informatiivisena, koska lainvoimaista päätöstä pidetään vakiintuneesti pysyvänä ja sitovana olosuhteiden muuttumista koskevin rajoituksin.

Hallintomenettely ja hyvän hallinnon vaatimukset

Hallinnollisessa tavaramerkin menettämis- tai mitätöintimenettelyssä ja toiminimen kumoamismenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Tosin tavaramerkkilakia koskevan ehdotuksen 54–57 §:ssä tai toiminimilakia koskevan ehdotuksen 20 ja 20 a §:ssä säädettäisiin joitakin, luonteeltaan lähinnä teknisiä täsmennyksiä tähän lähtökohtaan.

Hallinnollisessa menettelyssä tulee tavaramerkkidirektiivin 46 artikla edellyttämällä tavalla arvioida osapuolten esittämää näyttöä myös tilanteessa, jossa tavaramerkin haltija kiistää mitätöintiä koskevan hakemuksen ja asia ei ole riidaton. Tällainen tosiseikkojen selvittäminen ja näytön arviointi on täysin tavanomaista hallintomenettelyssä eikä siihen sisälly erityisiä poikkeuksellisia piirteitä (vrt. HE s. 220).

Direktiivin 46(1) artiklan velvoite, jonka mukaan aikaisemman tavaramerkin haltijan on esitettävä myöhemmän tavaramerkin haltijan pyynnöstä todisteet (shall furnish proof), ei edellytä, että hallintomenettely olisi tällaisen selvityksen esittämiseksi suullista. Direktiivin johdannon 16 kohdan mukaan: ”Sekaannusvaaran toteamistapojen ja erityisesti sitä koskevaa todistustaakkaa koskevien kysymysten olisi kuuluttava kansallisten menettelysäännösten alaan, eikä tämä direktiivi saisi estää soveltamasta tällaista lainsäädäntöä.” Hallintolain mukaista selvitysmenettelyä ja hallintolain 31 §:ssä säädettyä selvitysvastuun jakautumista voidaan tältä osin pitää asianmukaisina ja riittävinä.

Perustuslain 21 §:n 2 momentin mukaan käsittelyn julkisuus kuuluu niihin hyvän hallinnon takeisiin, jotka turvataan lailla. Hallintomenettelyssä käsittelyn julkisuus toteutuu vakiintuneesti asiakirjajulkisuutena, josta säädetään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa. Hyvän hallinnon vaatimukset ja erityisesti

käsittelyn julkisuus eivät sen sijaan edellytä suullisen käsittelyn järjestämistä hallintomenettelyssä. Hallinnollista menettelyä koskeva sääntely on myös tältä osin riittävä ja asianmukainen.

Hakemuksen raukeaminen

Raukeaminen ja oikeus saada perusteltu päätös

Tavaramerkkilakiehdotuksen 21 §:n 2 momentin mukaan tavaramerkkihakemus raukeaisi, jos hakija ei vastaisi Patentti- ja rekisterihallituksen kehotukseen korjata puute tai esittää lisäselvitys määräajassa. Rauenneen hakemuksen käsittely päättyisi kokonaan, mistä lähetettäisiin hakijalle ilmoitus. Sen sijaan hakijalle annettaisi erillistä perusteltua päätöstä raukeamisesta. Ehdotettu sääntely merkitsee, että hakijalla ei olisi oikeutta saada erillistä perusteltua päätöstä siinä tapauksessa, että tavaramerkkihakemus raukeaa eikä hakija saata hakemustaan uudelleen käsiteltäväksi.

Ehdotettua sääntelyä on paikallaan arvioida siltä kannalta, että oikeus saada perusteltu päätös kuuluu hyvän hallinnon takeisiin, jotka turvataan lailla. Tuomioistuimella ja viranomaisella on siten velvollisuus tutkia sisällöllisesti ja ratkaista asian vireillepanijan omaa etua, oikeutta tai velvollisuutta koskeva asia, jos asia kuuluu sen toimivaltaan (ks. myös PeVL 10/2012, s. 5).

Ehdotettu raukeamissäännös poikkeaa hallintolain lähtökohdasta, jonka mukaan viranomaisessa vireillepantu asia ratkaistaan viranomaisen antamalla perustellulla päätöksellä. Tällainen päätös voi sisältää myös päätöksen jättää hakemus tutkimatta, jos edellytyksiä sen tutkimiselle ei ole esimerkiksi hakemuksen tai selvityksen puutteellisuuden vuoksi. Sen sijaan asian käsittely ei voi hallintolain mukaisessa menettelyssä automaattisesti päättyä tai ”raueta” ilman viranomaisen päätöstä. Päätöksen tekemistä ei myöskään voi korvata se, että mahdollisesti rauennut hakemus voitaisiin ottaa uudelleen käsiteltäväksi.

Esityksen perusteluista ei käy ilmi, miksi käsittelyn raukeaminen olisi välttämätön poikkeus oikeudesta saada perusteltu päätös asianmukaisesti vireille pantuun hakemukseen. Tavaramerkkidirektiivi ei myöskään tunne hakemuksen raukeamista. Sen sijaan EU:n perusoikeuskirjan 41 artikla edellyttää oikeutta saada perusteltu päätös.

Raukeamisilmoitukseen kohdistuva valituskielto

Hakemuksen raukeamisesta lähetettävä ilmoitus ei lakiehdotuksen 21 §:n 2 momentin mukaan ole valituskelpoinen päätös. Hakijalla ei siten olisi oikeutta saattaa tuomioistuimen arvioitavaksi, miksi hakemus ei ole lakiehdotuksen 16-19 §:n edellytysten mukainen tai millä perusteella hakemukseen kohdistuu lakiehdotuksen 12-13 §:ssä määritelty hylkäysperuste. Uuden menettelyn vireillepanomahdollisuus hallintomenettelyssä ei näiltä osin voi korvata perustuslain 21 §:n takaamaa oikeutta saada oikeuksia ja velvollisuuksia koskeva päätös tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Sähköinen asiointi

Tavaramerkkilakia koskevan ehdotuksen 16 §:n 1 momentin mukaan tavaramerkkihakemukset tehdään sähköistä palvelua käyttäen. Patentti- ja rekisterihallitus voisi kuitenkin erityisestä syystä hyväksyä hakemuksen jättämisen paperidokumenttina. Vastaava sääntely koskisi lakiehdotuksen 30 §:n 2 momentin mukaan tavaramerkin uudistamishakemusta. Paperisen asioinnin mahdollisuudesta ei siis täysin luovuttaisi, mutta se olisi selvästi poikkeuksellista.

Sääntelyä on tältä osin paikallaan arvioida perustuslain 21 §:ssä tarkoitettujen hyvän hallinnon vaatimusten ja perustuslain 6 §:ssä säädetyn yhdenvertaisuuden kannalta. Sähköisen asioinnin edellyttämiselle on tässä tapauksessa hyväksyttävät perusteet, jotka liittyvät tietojärjestelmän sähköiseen luonteeseen ja järjestelmän tavoitteisiin. Sähköistä asiointia käytettäisiin tavaramerkkiä ja toiminimeä koskevissa asioissa. Nämä asiat ovat luonteeltaan sellaisia, että sähköistä palvelua niissä käyttävillä voidaan edellyttää olevan tekniset valmiudet ja riittävä kyvykkyys sähköisen asioinnin käyttämiseen. Sääntelyn kohteen ja alan toimijoiden tiedolliset ja taidolliset erityispiirteet huomioon ottaen sähköisen palvelun pääsääntöistä käyttämisvelvollisuutta ei voida pitää ongelmallisena yhdenvertaisuuden, oikeusturvan tai hyvän hallinnon perusteiden kannalta. (ks. myös PeVL 32/2018 vp).